

Szószék – Úrasztala – Szertartások

JOEL MARCUS

„AZ ÓRA ELÉRKEZETT”

NAGYPÉNTEKI BESZÉD¹

„Az én Uram, az Úr megtanított engem mint tanítványát beszélni, hogy tudjam szólni igéjét az elfáradtaknak. Minden reggel fölébreszt engem, hogy hallgassam tanítványként.

Az én Uram, az Úr, megnyitotta fületem. Én pedig nem voltam engedetlen, nem hátráltam meg.

Hagytam, hogy verjék a hátamat és tépjék a szakállamat. Arcomat nem takartam el a gyalázkodás és köpködés elől.

De az én Uram, az Úr megsegít engem, ezért nem maradok gyalázatban. Olyanná tettem arcomat, mint a kovakő, mert tudom, hogy nem vallok szégyent.

Közel van, aki igazságot ad nekem, ki mer perbe szállni velem?! Álljunk elő együtt! Ki az én vádlóm? Lépjen ide!

Íme, az én Uram, az Úr megsegít engem, ki mer bűnösnek mondani?” (Ézs 50,4–9a)

„Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el? Távol van tőlem a segítség, pedig jajgatva kiáltok!

Istenem! Hívlak nappal, de nem válaszolsz, éjszaka is, de nem tudok elcsendesedni.

Pedig te szent vagy, trónodon ülsz, rólad szólnak Izrael dicséretei.

Benned bíztak őseink, bíztak és megmentetted őket.

Hozzád kiáltottak segítségért, és megmenekültek, benned bíztak, és nem szégyenültek meg.

De én féreg vagyok, nem ember, gyaláznak az emberek, és megvet a nép.

¹ A szerző a jeruzsálemi Hebrew University-n Ótestamentumot, a Glasgow-i Egyetemen és a Boston University-n Újtestamentumot, jelenleg a Duke Egyetemen bibliai tárgyakat tanít. Márk evangéliumának világszerte elismert szerzője és újrafordítója.

Gúnyolódnak rajta mind, akik látnak, ajkukat biggyesztik, fejüket csóválják:

Az Úrra bízta magát, mentse hát meg őt, szabadítsa meg, hiszen kedvelte!

Te hoztál ki engem anyám méhéből, biztonságba helyeztél anyám emlőin.

Már anyám ölében is rád voltam utalva, anyám méhében is te voltál Istenem.” (Zsolt 22,2–11)

„Ekkor arra a helyre értek, amelynek neve Gecsemáné, és így szólt tanítványaihoz: »Üljetek le itt, amíg imádkozom.« Maga mellé vette Pétert, Jakabot és Jánost, azután rettegni és gyötördni kezdett, majd így szólt hozzájuk: »Szomorú az én lelkem mindhalálilig: maradjatok itt és virrasszatok.« Egy kissé tovább ment, a földre borult és imádkozott, hogy ha lehetséges, múlték el tőle ez az óra. És így szólt: »Abba, Atyám! Minden lehetséges neked: vedd el tőlem ezt a poharat; mindazáltal ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem amint te.« Amikor visszament, alva találta őket, és így szólt Péterhez: »Simon, alszol? Nem voltál képes egyetlen órát virrasztani? Virraszszatok és imádkoztatok, hogy kísértésbe ne essetek: a lélek ugyan kész, de a test erőtlén.« Újra elment, és ugyanazokkal a szavakkal imádkozott. Amikor visszatért, ismét alva találta őket, mert szemük elnehezült; és nem tudták, mit feleljenek neki. Harmadszor is visszatért, és így szólt hozzájuk: »Aludjatok tovább és pihenjete! Elég! Eljött az óra! Íme, átadatik az Emberfia a bűnösök kezébe. Ébredjete, menjünk! Íme, közel van, aki engem elárul.«” (Mk 14,32–42)

A szenvedéstörténet Getsemáné-kerti drámájával szeretnék ez alkalommal foglalkozni, Márk evangéliuma szerint.

Számomra Jézus szenvedésének és halálának márki bemutatása a legdrámaibb – mert ez a „legballadaibb”. Márk Getsemáné-kerti jelenetében Jézust félelemmel teli elkésérés keríti hatalmába, mindjárt, amint a kertbe lépnek, és ez szó szerint térdre kényszeríti őt. És ebben nincs semmi meglepő, ha az ember egy közelgő letartóztatással, megkínzattal és a halállal találja magát szemben. Márk Jézusa nem akar magára maradni ezen a szörnyű éjszakán. Három legkedvesebb tanítványát veszi tehát maga mellé, és feltárja előttük halálfélelmét, a közelgő vég előrevetített szörnyűségét. Arra kéri tanítványait, virrasszanak vele. És később is, amikor őket álomban találta, felébreszti és könyörög, ne hagyják őt magára szenvedésében. Aztán kicsit odébb megy, magányában térdre omlik,

midőn imádságával ostromolja az eget. Ha lehetséges, múltjék el a szenvedés keserű pohara, de „ne az legyen, amit én akarok, hanem amit te.” Ez azonban édeskeveset változtat azon a benyomásunkon, hogy Jézus itt a teljes idegi és fizikai összeomlás szélén *tántorog*.

Ez a „lemeztelenítő” kép a túl-ember Jézusról, egyházkezdetei óta sértőnek bizonyult a hívők szemében. Ezt abból is láthatjuk, hogy már az Újszövetség többi evangéliumában is megpróbálták szépíteni a történetet. Máté például megváltoztatja azt a képet, amint Jézus térdre roskad a földön; Máténál ehelyett Jézus arcra borul. Meglehet, a ma emberének az arcra borulás semmivel sem jobb, magasztosabb, sőt inkább pejoratív értelmet kap. De a Bibliában ennek a kifejezésnek sokkal méltóságtelesebb az értelme; a bibliai emberek *imájuk közben* szoktak arcra borulni. Isten előtt arcra borulni abszolút tiszteletet jelentett – nem pedig kétségbeesést.

Lukács Jézust még Máténál is nemesebb és „elfogadhatóbb” színben festi. Az ő Jézusa egyáltalán nem roskad térdre, hanem „szépen” letérdel. És Lukács Jézusánál nyoma sincs a kétségbeesésnek – amint az Márknál oly világos. Lukács egyszerűen kihagyta a Jézus kétségbeeséséről szóló leírást. Lukács Jézusa csupán letérdel imádkozni, majd az imától mintegy „felfrissülve” egyenesedik fel ismét, készen arra, hogy szembenézzen azzal, ami rá vár.

János még tovább megy Jézus nyugalmának, a közelgő halálába való méltóságteljes beletörődésének hangsúlyozása irányában. János Jézusa egyenesen visszautasítja az imádkozás gondolatát, mint ami a Sátán kísértése sorsa beteljesülése előestéjén. „Mit kérjek: »Atyám, ments meg ettől az óratól!« Nem! Lukács és János egy olyan Jézust mutat be nekünk, aki teljes mértékben a helyzet magaslatán áll, aki tudatosan vállalja a halált, tudva, akarva, elfogadva, sőt még-örvendve is neki.

És természetesen mi mindnyájan egy ilyen Jézust szeretnénk magunk előtt látni... Elvárjuk tőle, hogy sorsát irányítani tudja, s akire tehát mindannyian felnézhetünk, akitől erőt meríthetünk, amikor életünk vészesen kibillen egyensúlyából. Lukács és János evangéliumában Jézus mártírhálálának van valami lelket melengető, inspiráló ereje, s amely az egyház kezdeteitől napjainkig mártírsorsban kitartást sugallt. Távol álljon tőlem, hogy az ilyen inspiráló történetet elítéljem. Sőt, engem is megindít és megihlet. Vegyük például Dietrich Bonhoeffer halálának a börtönorvos tollából származó leírását. „A félig nyitott ajtón át a kunyhó egyik szobájában láttam Bonhoeffer tiszteletest azokban a pillanatokban, mielőtt levetette volna rabruháját, s ott térdelt, és hően imádkozott Istenéhez. Mélyen meghatott engem az az odaadás, amivel ez a szeretetreméltó ember imádkozni tudott, s az a nyilvánvaló meggyőződés, hogy imáját Istene meghallgatta. A kivégzés helyén is röviden imádkozott, mielőtt megindult volna fölfelé az akasztófához vezető lépcsőkön – méltósággal, összeszedetten, bátran. Halála pár másodperc után beállt. Azalatt a majdnem ötven esztendő alatt, mióta orvosként

dolgozom, alig láttam embert Istene iránt ilyen tökéletes önmegadással meghalni.” Ez annyira hasonló a Lukács és János által megfestett Jézushoz!: nyugodt, összeszedett, és teljes mértékben Isten akaratára bízta magát.

Nos, amint már említettem, engem is mélyen meghat ez a történet, és világeért sem kérdőjelezném meg hiteles plauzibilitását. Sem azt nem vonom kétségbe, hogy Lukács és János Jézus halálának leírásában az ő karakterének és autoritásának lényeges vonását ragadták meg. Inkább arra az általános emberi igényre akarok rávilágítani, amely mindannyiunkra jellemző: hőseinktől elvárjuk, hogy erősek legyenek. Ez természetes és mélyen emberi. 1982-ben New York-ban voltam, amikor egy örült fiatalember rálőtt Reagan elnökre. Később megtudtuk, hogy Reagan oly sok vért vesztett, hogy kishíján belehalt. De az akkor kiadott hivatalos orvosi jelentések ezt egyáltalán nem tárták fel. Az orvosok egyöntetűen az elnök rendkívüli ellenállóképességéről és gyógyulási hajlamáról zengtek himnuszokat. És ez milyen vigasztaló volt – még az olyan magamfajta megrögzött liberális számára is, aki nem táplált különösebb rokonszenvet Ronald Raegan iránt. Az egyik szenzációhajhász konzervatív lap, a *Daily News* Raegant „szuperhősnek”, „acélembernek” nevezte. Hát igen, így szeretjük látni a hőseinket, verhetetlennek, sebezhetetlennek. „Szuperhős Raegan.” „Acélember Jézus.”

De a márki Jézus egyáltalán nem ilyen „acélos” hős. Jézus imádkozik – de kétségbeesésében. És végül is ezt mondja: „Legyen meg a Te akaratod,” de csak miután így kiált fel: „Múljk el tőlem ez a keserű pohár!” Igen, Jézus végül is felgyenesedik és tudatosan indul a halálba, de csak miután háromszor omlik térdre, és életéért könyörög Atyjához.

Nos, az én véleményem az, hogy Márk Jézusa, bár paradox módon az összeomlás határán vergődik, számunkra örömmüzenetet hirdet meg – lényegesen örömteljesebbet, mint a Lukács szerinti evangéliumban és János hagiografikus bemutatása szerint. Mert Márk Jézusa olyan Jézus, akivel azonosulni tudunk – még ha az összeomlás határára érünk is. Sőt akkor is, amikor már összeroppantunk. Márk Jézusa is közel van az összeroppanáshoz. Vagy talán már össze is omlott. Az ő utolsó hangos kiáltását a keresztfán úgy is lehet értelmezni, mint ami analóg az evangéliumok démoni kiáltásaival. És talán ez az a pont, ahol Márk úgy állítja be Jézust, mint aki a pokol feneketlen mélységébe zuhan, amikor démoni megszállás vesz erőt rajta. Jézus annyira teljességgel vette magára az ember Istentől való teljes elhagyatottságának kétségbe ejtő „élményét”, hogy ő tudja csak igazán, mit jelent, amikor az ember lelkének legmélyét szállják meg a romboló erők, ellenőrizhetetlenül, kiszolgáltatottan.

Ha ez igaz, akkor nem volt olyan idő és hely ezen a földön, ahol és amikor Jézus nem lett volna jelen szenvedése által. Ő volt jelen kétségbeesésünkben, reményvesztettségünkben, és akkor is, amikor a föld kicsúszott a talpunk alól. És talán még bűneinkben is.

Van egy barátom, aki egyszer megvallotta nekem hitvestársi hűtlenségét. Mivel igen hithű keresztény volt, büntudat kínozza a hűtlenség és a következők hazudozások miatt. Már-már az összeomlás határára ért. Nem volt sem ereje, sem tisztánlátása, hogy vagy a házasságtörő kapcsolatnak, vagy a házasságának véget vessen. Nem tudta, mit tegyen. Elvesztette az imádkozásra való készségét is. Mert hogyan hallgatná meg Isten egy bűnben fetregő ember imáját – érvelt barátom. Aztán a minden keresztényt eligazító, mentő kérdés ötlött fel benne: „Mit tenne Jézus a helyemben?” Erre viszont a maga ellenérve az volt, hogy Jézus először is sohasem kerülne olyan helyzetbe, mint amilyenbe ő!

Két reményt keltő gondolat pirkadt benne. Az egyik az 51. zsoltár szavai, a másik Jézus haláltusájának ugyancsak zsoltárból idézett felkiáltása: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” A zsoltár, melyet Dávid királynak tulajdonítanak – aki nemcsak hogy házasságtörést követett el, de a „rivális” férj megöletésében is közrejátszott. Bűnben-járása ellenére Dávid király mégis ebbe az imádságba öntötte lelkét: „Hints meg engem, Uram, izsóppal, és megtisztulok, moss meg engem, és fehérebb leszek a hónál.” A barátom belül összeomlott; úgy érezte, mintha csontjai is összeroppantak volna, és neki nem volt ereje felegyenesedni és szembenézni élete kihívásaival. Mégis a zsoltár jelentette annak ígérését, hogy ezek az összeroppant csontok egy napon ismét életre kelnek. És Jézus végső felkiáltása azt mutatta, hogy ő is jól ismerte az Istentől való elszakadás, az elhagyatottság ijesztő állapotát, amikor az ember a bűn és sötétség birodalmába kerül.

Mégis: Isten nem hagyta el Jézust, nem taszította az alvilág mélyére. Nem engedte, hogy lelke megismerje a kárhozatot, teste pedig az enyészetet. A Márk-evangélium Getsemané-kerti jelenetének végén Jézus felegyenesedik, és így szól: „Az óra elérkezett.” És ez a leginkább reményt sugárzó szó az egész márk-i szenvedéstörténetben. Mert amidőn „az óráról” beszél, Jézus személyes sorsával azonosul, közelgő halálával, azzal a bibliai jövendöléssel, hogy az idők végezetét rettenetes megpróbáltatások jelzik a világ számára, beleértve ebbe Isten népét is. Olyan szenvedések, olyan megpróbáltatások, olyan borzalmak, amilyenek soha azelőtt... Még Isten népe is a végsőkig megpróbáltatják, és ha Isten nem rövidítette volna meg a napokat, senki sem élte volna túl. Sem a gyávák, sem a hősök. Sem a gyengék, sem a hatalmasok. Az „acélemberek” sem, sőt a maga idejében még Isten Messiása sem.

Jézusnak tudnia kellett, hogy ugyanazok a bibliai próféciák Isten megújító hatalmáról beszéltek, a megpróbáltatások órájának második felében. A nagy szenvedések az új kor beköszöntének előfutárai. És ha az anya a szülési fájdalmat elviseli, biztos lehet benne, hogy Jézussal együtt tanúja lesz majd az új ég és új föld általa való megszületésének.

Az új kor hajnala az, amelyet húsvétkor ünnepelünk. És ez azt jelenti, hogy a húsvét – amelyet a nagybőjt már előrevetít – örömmüzenet a szegényeknek, örömmüzenet az erőtléneknek is. A mi gyengeségünkben születik meg erőnk. Márk szá-

munkra ezt megmutatta. Nemcsak azáltal, hogy a tanítványokat nem a legjobb színben tünteti fel, akik alig képesek megérteni Jézus tanítását, akik Jézust magára hagyják, és gyáván megfutamodnak a Golgota színéről – de akiknek, akikhez mégis szólt a jézusi ígéret, a galileai újra-egymásratalálás. De azáltal is, hogy Jézus emberi gyengeségét hangsúlyozza, aki a halállal szembenézve egész lényében megremeg, de aki végül erős lesz, és Isten segítségével diadalmaskodik a húsvéti feltámadásban. Köszönjük meg Istennek ezt a Jézust – a testvérünket, barátunkat és urunkat. Általa és őbenne nekünk és a világnak is megadatott a remény.

Ámen.

DR. GELLÉRD JUDIT FORDÍTÁSA

SZABÓ LÁSZLÓ

EGYHÁZI BESZÉD NEMZETI ÜNNEPÜNKRE^{1*}

„Taníul hívom ma ellenetek az eget és a földet, hogy előtökbe adtam az életet és a halált, az áldást és az átkot. Válaszd hát az életet, hogy élhess te és utódaid is!” (5Móz 30,19)

Kedves Testvéreim! [...] A napokban Kárpát-medence-szerte és a világ más részein sokan összegyűltek azért, hogy leróják kegyeletüket az 1848-ban kibontakozott forradalom és az azt követő szabadságharc hősei iránt. A korabeli forradalmárok, szabadságharcosok és mindenkori hőseink példája arra tanít, hogy egy ember, egy nemzet, egy nemes ügy keresztre feszítése nem a halált és a véget jelenti, hanem csak az igazságtalanság időleges megnyilvánulását. A hősök példája gyönyörűen igazolja azt, hogy az ember számára igenis vannak a létezésnél, a pusztá életnél magasabb rendű értékek, és ezen értékek választása mindig üdvösebb, mint megalkuvóan eltérni az elviselhetetlen helyzeteket. A dicsőséges forradalmak és szabadságharcok a bennük megnyilvánult személyes és közösségi hőstettekkel azt bizonyítják, hogy nemes ügyek érdekében érdemes vállalni az áldozatot, rendkívüli esetekben akár az életáldozatot is. Ez ünnepi órában tisztelettel gondolunk tehát a múltbeli hőstetkekre, ugyanakkor reménységgel tekintünk minden eljövendő jóra, amit a történelem Urától hozzáállásunkkal kiérdemlünk. A hősökre gondolva újra erővel telítődünk, ugyanakkor óhajtjuk, hogy mai bajtársaink elkötelezettségére alapozott bizalmunk soha ne okozzon csalódást.

Az áldozatokat vállaló hősök tiszteletével nem ellentétes az a gondolat, miszerint mai világunkban nem annyira meghalnunk, mint inkább élnünk kellene közösségi ügyeinkért. Beszédem bibliai alapgondolata is egyértelműen kifejezi azt, hogy az öntudatos közösségszolgálat áldásos életet jelent, a felelőtlenül és közömbösen – vagy éppen közösségellenesen – elherdált élet pedig átkot. Nyilvánvaló, hogy az áldott emlékü hősök áldozatvállalásuk által is éppen az életet választották közösségük javára.

Az előbbieket szerint mai beszédemben arról igyekszek megfogalmazni néhány gondolatot, hogy a XXI. század elején miként kellene megélnünk magyarságunkat. Szándékosan nem politikai eszközökről és célokról beszélek – mint például az autonómia, a társnemzeti jogállás, a kettős állampolgárság, bár ezek kivívását kulcsfontosságúnak tartom –, hanem olyan gyakorlati szempontoknak

¹ Elhangzott 2006. március 12-én a székelykeresztúri unitárius templomban